

6. Spotify, ett sätt att vara – om musikaliskt blivande och dess förutsättningar

Cecilia Ferm Almqvist, Susanna Leijonhufvud & Niclas Ekberg

Upprinnelsen till studien som presenteras i detta kapitel kommer från vår egen erfarenhet av hur den musikaliska horisonten försköts, och hur nya existentiella dimensioner av musikaliskt erfارande ägde rum, då Spotifykontot delades med andra, i det här fallet vuxna barn och deras partners. Spotify har försökt att kategorisera sina lyssnare för att t.ex. företag ska ha chansen att rikta sina musikaliska erbjudanden till en viss typ av användare, såsom ”millennials”, ”early tech adopters” och ”moms”¹. Exempelvis konstateras att mammor lyssnar tidigt och sent (vilket de enligt Spotify förtjänar), och vidare att de är intresserade av ”health and fitness”, lyssnar i stunden, är intresserade av skönhetsprodukter samt att de lyssnar utan plan, och tar vad de får, vilket troligen inte alla mammor känner igen sig i. Erfarenheten från det delade kontot visade istället att en ”mom” kunde identifiera sig både som ”millennial” och ”tech early adopter” på en och samma gång. Etiketteringen av olika Spotifyanvändare verkade således vara betydligt mer differentierad och nyanserad än vad Spotifys profilering gav uttryck för. Detta ledde till design och genomförande av en studie fokuserad på olika lyssnare och deras strömningsvanor för att komma åt nyanser, och olika dimensioner av möjligheter till bildning.

I den följande texten presenteras en intervjustudie med fjorton användare som, med hjälp av fenomenologiskt orienterade filosofiska perspektiv (se även kapitel 2), visar hur *varande* och *blivande* kan te sig i användandet av Spotify. Syftet med intervjustudien var att beskriva och analysera hur musikalisk bildning utvecklas i en

¹ Mammor på Spotify <https://www.spotifyforbrands.com/sv-SE/audiences/> (2020-04-20)

Spotifykontext från ett användarperspektiv. Intervjuerna genomfördes samtidigt som deltagarna var inloggade på sina Spotify-konton där deras senaste lyssningar och listrepertoarer var synliga, vilket möjliggjorde såväl samtal kring deras tidigare och aktuella sätt att använda Spotify, men också hur de faktiskt i stunden relaterade till och hanterade själva användargränssnittet. Intervjuerna fokuserade på vilken betydelse användandet hade i deras vardagliga och professionella liv med avseende på musikalisk bildning. Resultatet visar på en stor variation vad gäller sätt att använda och hantera Spotify, där viss användning kan liknas vid charterresenärens förhållningssätt, ”att ta vad man får”. Andras Spotifyanvändning kan snarare liknas vid tågloffarens sätt att själva planera sin resa, men också vara öppen för vad som dyker upp under vägen. Det som inte minst framkom var hur avgörande allmänt musikaliskt kunnande visade sig vara för hur möjligheten till musikalisk bildning och estetiskt erfalande såg ut.

Att använda Spotify, eller någon annan strömningstjänst för den delen, skiljer sig radikalt från alla tidigare former av musiklyssnande. Musik som strömmas genererar alltid information om strömningen; exempelvis att en viss användare strömmar just det den strömmar vid en viss tidpunkt och plats, i kombination med genererandet av ytterligare information om annat som strömmas. Det är inte möjligt att veta exakt vilken data strömning genererar vid ett visst tillfälle men *att* strömning genererar användardata är ett faktum. Denna typ av användardata används främst för att se till att ägarna av musiken erhåller royalty för strömningen, men också för att optimera användarupplevelsen på olika sätt. Användargenererade data används även för automatiserade system inom tjänster för att minimera fördröjning, mellan låtar, för att generera statistik på de låtar som är mest spelade eller att få förslag på ny musik.

Teoretiska utgångspunkter

Bildning liknas i det här sammanhanget vid en livslång upptäcktsresa, vilket redan utretts i kapitel 2. Utgångspunkter för bildning i det här sammanhanget är att människan är en sinnlig varelse,

som använder hela sig själv och sina sinnen i erfandet av världen (Ferm Almqvist, 2019). Erfandet tar sig uttryck i att uppleva, relatera, handla och tänka. *Musikalisk bildning* kommer på det sättet att handla om hur människan som levande varelse handlar, relaterar till, tänker i och om, såväl som upplever musik. Musikalisk bildning innefattar därmed musikrelaterade aktiviteter som erbjuder ett upptäckande genom erfarenheter och lärande:

/.../ in musical Bildung processes human beings act and reflect and internalize intertwined essential and existential dimensions of music, through action, reflection and being with, in social, historical and spatial contexts. (Ferm Almqvist, 2020, s. 281)

Bildning är av såväl essentiell som existentiell karaktär. Den musikaliska bildningens essentiella aspekter handlar om att vara bildad gällande musikens form, uppbyggnad, sammanhang och funktion, medan det existentiella handlar om att öka förståelsen för sig själv, andra och världen genom att låta ovan nämnda kunskaper komma till användning. Musikalisk bildning fördjupar därmed den musikaliska kunskap en människa redan införlivat, alternativt kastar henne ut i det okända, det ännu icke kända. Det förra leder till att överenskommelser och normer blir förstärkta, och det senare till att de utmanas. Det musikaliska bildningsbegreppet inbegriper även dimensionerna estetik, etik, logik/överenskommet vetande och medborgarskap/tillhörighet.

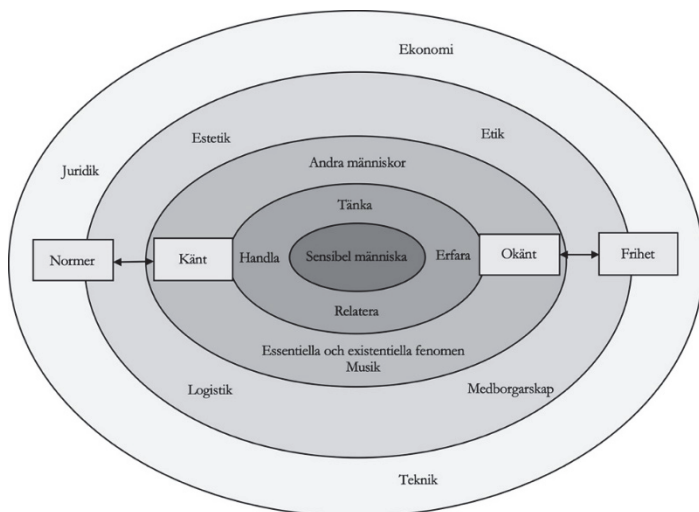

Bild 1 – Musikalisk bildning i samspel med Spotify.

Samtliga aspekter av musikalisk bildning (bild 1) har utgjort betydelsefulla utgångspunkter för föreliggande studie. Syftet, att beskriva och analysera hur musikalisk bildning utvecklas i en Spotifykontext från ett användarperspektiv, har brutits ned i ett antal preciserande frågor. Vi har sökt svar på vad som utmärker deltagarnas användning av strömningstjänsten, hur relationen mellan användare och Spotify kan förstås samt *till vad Spotify blir* i mötet med användarna, dvs. hur Spotifys roll och funktion kan beskrivas. Särskilt fokus fästs på frågan om vilka bildningsmöjligheter Spotify erbjuder – dvs. att som människa både få syn på och kunna tillvarata sina möjligheter att vara och bli; *att vara, lära och tänka med* andra, med musik (som konst) och med teknik.

När människa, teknik och konst flätas samman, som i fallet med Spotify, ställs inte tekniken enbart som ”den andre” i relation till människan. Istället slingrar sig teknik, musik och människa samman med den medierande tjänsten. Därmed tilldelas tekniken potential att transformera människan och leda henne in i handling (Arendt, 1958) och på så sätt bidra till hennes bildningsresa. Arendt betonar att handling ”is not the beginning of something but of somebody” (Arendt, 1958, s. 177) – aktivitet är alltså inte

starten på ett görande utan istället starten på ett varande, en tillblivelse, människans självformering. Om interaktionen mellan människa, teknik och musik ses på detta överskridande, transformerande och relationella sätt, öppnas också för en annorlunda förståelse av bildningens villkor och möjligheter samt för en utveckling av bildningsbegreppet i sig. Bildning blir därmed en fortskridande process som inte stannar vid formeringen av det mänskliga *Själv*et. Konst är för Heidegger, som utgjorde en av Arendts samtida fenomenologiska referenspunkter, något mer än ett ting, en "sak". Konst sträcker sig också längre än instrumentalismen hos ett verktyg, ett don. Konst besitter enligt Heidegger en speciell kvalitet som överskrider tinget såväl som donet och kan öppna världen för människan (se kapitel 2 för en utförligare redogörelse). Med den utgångspunkten belyser Heidegger (1960) ett speciellt sätt att vara där människan för en tillvaro i mellanrummet mellan vad som definieras som "jord" och "värld" (Leijonhufvud & Ferm Thorgersen, 2015). Därmed blir musik som konst något mer än resultatet av komplexa kombinationer av toner, rytmer och ljud. Den musikaliska konsten är något mer än dessa jordliga saker och verktyg, musiken är ett fenomen som kan erfaras i existentiell mening, det som utgör människans värld (Nielsen, 1998). Denna plats, där konstverket låter jord och värld mötas är *varat* (Heidegger, 1960, 2002). Ett sådant perspektiv följs upp av Varkøy (2017) som konstaterar att musikalisk konst besitter en inre potential att väcka existentiella erfarenheter till liv; att bli drabbad, träffad, skakad, berörd och rörd. När människor blir "drabbade" av ett konstverk, kastas de in i varat (Heidegger, 1960, 2002). Därmed har konst potential att förändra människors historia, såväl på individuell som kollektiv nivå (Pio & Varkøy, 2015). När den levda historien ändras, har en transformation ägt rum, och världen blir möjlig att se med "nya" ögon (Heidegger, 1960, 2002).

Metod

För att kunna komma åt det studien adresserar; att beskriva och analysera hur musikalisk bildning utvecklas i en Spotifykontext

utifrån ett användarperspektiv, blev det av vikt att få tillgång till användares kvalitativa beskrivningar av vardagliga aktiviteter och levda erfarenheter av interaktion med strömmande medier. Inspirerade av netnografi (Kozinets, 2002), eller mer specifikt internet-relaterad etnografi, (Postell & Pink, 2012), valde vi att intervjua användare samtidigt som de hanterade sitt Spotify-gränssnitt. internet-relaterad etnografi är enligt Postell och Pink (2012) ett angreppssätt som engagerar sig i internetpraktiker och -innehåll direkt, men inte exklusivt. Spotifyanvändning, såväl som sociala mediernas natur, är forskningsområden som "is dispersed across web platforms, is constantly in progress and changing, and that implicates physical as well as digital localities" (Postell & Pink, 2012, s. 125). Därför blir det av vikt att undersöka forskningsfrågorna i ett socialt fysiskt, såväl som digitalt, sammanhang. I viss grad fungerar deltagare-Spotify-relationen både som forskningsobjekt och forskningsverktyg. Intervjuerna stimulerades av, men influerade samtidigt, Spotifyanvändningen i den specifika intervjusituationen (Kvale & Brinkman, 2009). Intervjuaren såväl som den intervjuade kunde ta avstamp i, eller kontinuerligt relatera till, olika händelser som framträdde i det grafiska användargränssnittet. På så sätt guidades orienteringen av materialproduktionen i relation till användarens upplevelser och minnen av specifika situationer och händelser som utgångspunkt för intervjukonversationen, vilket går i linje med van Manens (1990) metodologiska rekommendationer.

Urvalet av intervjupersoner styrdes av bekvämlighetsprincipen (Flick, 2014). De fanns i närheten av universitetsstäderna Luleå, Piteå och Stockholm, var mer eller mindre kända för oss sedan tidigare, och fyllde en bredd, vad gäller ålder (13 till 69 år), studier, yrkesval och kön. Fjorton användare i olika åldrar, sex kvinnor och åtta män med varierande användarbakgrunder ingick i vår studie. I det följande beskrivs deltagarna utifrån ålder, yrke eller sysselsättning.

Den pensionerade medieläraren – 69

Kaféägaren – 50

Organisationskonsulten – 50

Dataingenjören – 49

Universitetsläraren – 48
Trubadur-musikläraren – 44
Dansläraren – 35
Den unge musikartisten – 23
Deltidsfritidspedagogen – 22
Modeinfluncern – 22
Gymnasieeleven – 16
Tre (!) högstadieelever – 13

I intervjuerna, som genomfördes under hösten 2017, delade deltagarna med sig av sina musikerfarenheter relaterade till Spotify-användning, liksom sin aktivitetshistorik så som den presenterades via det grafiska användargränssnittet. Dessutom fokuserade samtalen på deltagarnas relation till musik och generella musikaktiviteter. Varje deltagares Spotifyrelaterade tidigare aktiviteter, dvs. framförallt lyssningshistorik, spellistor samt favoritmarkerade låtar och album, utforskades och diskuterades under intervjuens gång. Gränssnittet och den synliggjorda aktivitetshistoriken utgjorde på så sätt en språngbräda till fördjupade samtal om varje deltagares sätt att använda och organisera strömmande musik: deras vanor, drivkrafter, upplevelser och erfarenheter. Den stimulerade intervjun, inklusive utforskandet av användargränssnittet, dokumenterades med hjälp av ljud-, bild, och skärminspelning via ett valt webb-konferensverktyg (Zoom). Vi, tre forskare, arrangerade och genomförde tre till fem intervjuer var, som varade mellan 30 och 120 minuter. Inspelningarna transkriberades och analyserades med hjälp av kvalitativ meningsanalys (Kvale & Brinkman, 2009; van Manen, 1990). Var och en av oss kondenserade transkriptionerna med forskningsfrågorna som stöd. Kondenseringsarna av transkriptionerna delades med varandra i ett gemensamt övergripande analysarbete. I en delad fil i Google Docs tematiserades materialet med utgångspunkt i ord, uttryck och fraser som ansågs meningsfulla i förhållande till forskningsfrågorna. Så småningom framträdde olika mönster som sågs kännetecknande för bildningens villkor och uttryck i interaktionen mellan människa, teknik och konst.

Till sist formades en löpande text som dels skriver dessa identifierade mönster, dels knyter an till de intervjuades handlingar och uttryck.

Resultat

En övergripande bild av resultatet är att strömmande musik, och Spotify som strömningstjänst, erbjuder nya villkor för och möjligheter till musikalisk bildning, dvs. en mänskligt formerande rörelse som inbegriper såväl essentiella som existentiella dimensioner. Våra informanter visar sig vara relativt vana lyssnare, och på det hela taget spelar musik en stor roll i deras liv. Det visar sig också, i överensstämmelse med befintlig statistik, att Spotify är den dominerande kanalen för musikdistribution bland informanterna, medan Youtube är den närmaste konkurrenten. Lyssning via andra digitala distributörer, radio eller på vinylskivor förekommer, men inte alls i samma utsträckning. Dominansen gäller såväl i det vardagliga livet, som bland dem som använder musik i yrkeslivet, eller i studierna.

När det gäller val av musikmedierande enheter, används telefon till största del, även om vissa skapar specifika situationer, där ljudkvalitet och ostörd miljö spelar in, vilket synliggörs bl.a. i de professionellas utsagor om att välja specifika hörlurar och ljudanläggningar för sitt lyssnande. Det visar sig att förhållandet till lyssningen varierar inom gruppen från de som gör ytterst medvetna val, till de som i större eller mindre utsträckning nöjer sig med det de blir serverade. Informanterna skiljer sig åt med avseende på i vilken grad de kan betraktas som initierade i musik beträffande musikalisk kompetens och erfarenhet. Det visar sig också att de mer musikaliskt initierade användarna i mycket större utsträckning än de mindre initierade refererar till andra källor utanför Spotify, såsom sociala medier, musikmagasin, LP-skivor och radioprogram. En annan intressant aspekt är att lyssningen visar sig ha olika funktioner för olika användare och sammanhang. Vidare visar det sig att Spotify erbjuder musikaliska förebilder, bidrar i olika professionella aktiviteter, öppnar upp för

musikaliska miljöer, eller finns passivt i bakgrunden i olika situationer. I det fortsatta utvecklas och diskuteras olika aspekter relaterade till dessa övergripande resultat, kopplade till teman som *Relationen mellan användare och Spotify*, *Bildning i mötet med musik* och *Spotify som konstverk*.

Relationen mellan användare och Spotify

Gällande hur bildning utvecklas i interaktionen mellan användare och Spotify, visar analysen på avgörande dimensioner, nämligen att *tänka med*, *lära med* och *vara med* Spotify. Dessa dimensioner visar på vad Spotify-användning kan innebära för användaren och hur Spotify och människors vardagsliv relaterar till varandra.

Tänka med Spotify

Att *tänka med* Spotify handlar om att utifrån ett musikintresse i interaktionen, vidga horisonter och att öka kunskap om musik, dess form, innehåll och sammanhang, liksom att utveckla kunskap i relation till komposition och ljudlandskap. Några av de intervjuade berättar om hur Spotify bidragit till att de etablerat nya referenspunkter i sin förståelse av musikhistoria. En del i detta kan vara att den enkla tillgången på inspelad musik, samt den information om artister som Spotify erbjuder, inte tidigare har funnits i samma utsträckning och med samma tillgänglighet. En av informanterna berättar om hur denna skapat en egen historibeskrivning av hiphopens utveckling, genom att via Spotify ha upptäckt och följt artisters låtar och biografier². Här visas alltså ett exempel på hur den tillgänglighet som Spotify erbjuder kan bidra till att skapa en bild av ett musikaliskt sammanhang eller komplettera ett musikaliskt skeende på ett sätt som inte varit möjligt tidigare för en enskild person utan starka ekonomiska resurser. Vissa av de intervjuade berättar att om Spotify inte funnits, hade en sådan historieskrivning aldrig blivit möjlig att genomföra på

² Artisters biografier som förmedlas via Spotify varierar såväl i omfattning som i kvalitet. Riktigheten i de texter som förmedlas via Spotifys gränssnitt är inte möjlig att verifiera, eftersom som det inte framgår klart vem som författat texten och på vilka grunder.

egen hand, vilket kan ses som ett uttryck för bildning. Spotifys karaktärsdrag vad gäller referenser och förslag, baserade på tidigare preferenser och aktiviteter, gör det möjligt att hitta favoritartister i nya konstellationer, men också att upptäcka duktiga artister i bekanta favoritgenrer. En annan aspekt av att *tänka med* Spotify handlar om rådande populärmusiksmak och aktuella musiktrender, genom rankning och rekommendation av en artists mest spelade låtar och största hits. Spotify värderas som en användbar orienterande service för en ”stressad modern människa” (Dataingenjören) som behöver vägledande och tidsbesparande tips när det gäller en artists mest representativa och populära sånger.

Om det är så att Spotify kan sägas föra en människa in i nya musikaliska landskap och med det en vidgad kunskap gällande såväl känd som okänd musik, genrer och artister, blir det möjligt att konstatera att Spotify har en roll när det gäller kultivering av människor. Flera av de intervjuade beskriver hur de använder Spotify för att dela sina upplevelser av god och spännande musik såväl som intressanta artister. Dylig delning kan äga rum i vardagliga en-till-en-dialoger om musik med en vän, en dialog mellan en pappa och hans barn när de borstar tänderna vid läggdags, eller vid middagsbjudningar där gästerna turas om med att använda Spotify för att presentera sina favoritsånger och -artister. Flera av deltagarna understryker hur Spotify används för att bilda andra i mer formella sammanhang, vilket vi återkommer till i kapitel 7.

Som exempel från formella sammanhang kan nämnas att dansläraren refererar till sitt ansvar vad gäller att bredda elevers och studenters musikaliska medvetenhet, erfarenhet och kunskap. Hon vill ”erbjuda en palett” av musik, och hävdar vikten av medvetna musikval, eftersom olika typer av musik lägger tillrätta för olika typer av dansuttryck och tekniker. Trubadurmusikläraren talar om ”lyssning som en grund för diskussioner om musik” med sina elever. Han uppmuntrar också sina elever att konstruera egna listor baserade på vissa musikaliska aspekter. Genom sådana uppgifter uppmuntrar trubadurmusikläraren sina elever att *tänka med* Spotify, och att förflytta egna och andras bildningshorisonter. Kultiverandet fungerar åt båda håll, från pedagogen till eleven

och vice versa, vilket intervjun med fritidspedagogen vittnar om, då han visar sig lägga till nya sånger till en spellista baserat på barnens rekommendationer.

Materialet visar också på att denna typ av att *tänka med* Spotify också ofta får input från andra håll, och att människor bygger sina musikaliska kartor med hjälp av andra källor än Spotify. Exemplet ovan där användare genom att ha tagit del av musik liksom texter om artister och därigenom skapat sig en karta av hip-hoptraditionens historia liksom olika utvecklingsspår, har kompletterat detta med information från andra källor, såsom Youtube, TV-program och musiktidningar. Att *tänka med* Spotify kan även innebära att dela musikalisk kunskap med andra, i olika formella, såväl som i icke-formella sammanhang i ett klassrum eller vid en middag. Att *tänka med* Spotify kan, som nämnts, också innebära att relatera till andra källor, och sätta och forma musikkunskap i ett bredare bildningssammanhang.

Lära med Spotify

Kunskaper i musik visar sig också utvecklas i användandet av Spotify, *Lära med* Spotify innefattar med andra ord människors vilja och erfarenheter av att lära sig musicera eller utveckla sitt musicerande i relation med musiktjänsten. Det handlar t.ex. om att hitta en rollmodell att imitera eller inspireras av i sitt musicerande. En annan relation är att använda Spotify som "medspelare", vilket görs i såväl formella som icke formella sammanhang. Informanter berättar om hur de spelar med en låt som back-track, eller helt enkelt spelar med i en låt distribuerad via Spotify. En sådan relation kan även bygga på att informanten vill träna på något specifikt eller att som amatörmusiker bli bättre på något särskilt eller att helt enkelt repetera inför en spelning. Flera av de intervjuade vittnar om att de använder Spotify som medspelare, och uppskattar det som ett sätt att *lära med* Spotify, inte minst gällande förberedelser av framtida musik- och dansframträdanden. Såväl yngre som äldre informanter berättar hur de spelar trummor, gitarr, munspel, piano och sjunger till, eller tillsammans med, strömmad musik. Syftet kan även vara att spela för den inre glädjens skull, att framföra musik utan publik. Ett exempel på

det senare är när Organisationskonsulten skapar en ”optimal musikupplevelse” genom att spela till musik strömmad via Spotify, något han beskriver som en ”individuell jam-session”. Att spela för spelandets skull utesluter inte företeelsen att använda Spotify för att förbättra den egna förmågan att spela inför en publik eller att spela tillsammans med andra. Flera av de intervjuade berättar om hur de använder Spotify för att lära sig nya låtar inför repetition med ett band, inför en frilansspelning, eller förbereda sig för undervisning. Med andra ord äger *lärande med* Spotify rum i såväl informella som formella sammanhang.

Vara med Spotify

Att *vara med* Spotify, den existentiella dimensionen av relationen mellan människa och strömmad musik, ser ut att äga rum på såväl passiva som aktiva sätt. Det passiva sättet karakteriseras av en jämn närvaro av musik, företrädesvis en slags bakgrundsmusik. Här blir musiken och musiktjänsten en ständig följeslagare till användaren. Utan att jämföra eller värdera olika sätt att relatera till musik som spelas, blir det tydligt att Spotifyanvändning inspirerar till olika stämningar och aktiviteter. Vissa gånger fungerar Spotify främst som en kuliss i förhållande till människors pågående aktiviteter, som i fallet med Kaféägaren som på ett aktivt sätt har valt och satt samman specifika spellistor som skall finnas i bakgrunden för att kunderna skall känna sig ”lediga och bekväma”. Ett sådant sätt att relatera till musik som bakgrund, utanför lyssnarens omedelbara fokus, behöver inte innebära att lyssnaren positionerar sig som likgiltig i förhållande till musiken, eller musikens potentiella betydelse i livet. Detta exempel visar på spänningsfältet mellan aktivt och passivt. Kaféägaren skapar aktivt en spellista som ska lyssnas på passivt. Ett sådant sätt att förhålla sig visar på medvetenhet gällande musikens olika möjligheter till att skapa stämningar eller vidare aktivitet.

En annan av studiens deltagare lägger tid på att aktivt skapa spellistor som passar till olika studiesituationer. Varje lista innehåller företrädesvis instrumentalmusik i samma stil, så att stora musikaliska förändringar undviks, då de används som bakgrund

till studerandet. Universitetsläraren som i hög grad arbetar hemifrån med Spotify som konstant sällskap, visar hur Spotify alternerar mellan att vara i förgrunden och bakgrunden för samma aktivitet. ”Varje gång jag tar en paus från arbetet lyssnar jag medvetet. Sedan återgår jag till arbetet och låter musiken vara i bakgrunden”.

Förutom att ha en roll som bakgrund i vardagsliv, arbete och lärandeaktiviteter, visar analysen att Spotify dessutom har en mer framträdande och inspirerande roll. Bland de intervjuade beskriver flera hur deras användande inspirerar dem till att aktivt utforska, skapa och framföra musik. T.ex. har de hip-hopresurser Spotify erbjuder använts av en av Högstadieläverna för att skapa nya beats och texter. Ett annat exempel är hur en av informanterna råkade höra en låt via Spotifys radiofunktion, vilket inspirerade denne till att skriva två nya låtar i samma genre. En annan användare fann och började uppskatta en ny artist via Spotify, vilket resulterade i att besöka en konsert med densamma (Den pensionerade medieläraren). Spotifys funktion som inspiratör visade sig också i Organisationskonsultens berättelse om hur han börjat spela kontrabas: ”Jag kunde aldrig riktigt släppa den där samplade kontrabasen, utan... det där måste jag lära mig!” Vid tiden för intervjun hade han skaffat sig en kontrabas och börjat ta lektioner. Dessutom framstår Spotify som en inspirationskälla för de som har ett mer professionellt förhållande till musik, såsom för dansläraren som aktivt letar ny musik till sina koreografier, eller den unga artisen som aktivt utforskar låtar i olika genrer med varierade sound och attityder, som hon sedan använder i sitt eget komponerande.

Att *vara med* Spotify kan även beskrivas som en slags självformering. De flesta av de intervjuade delade sina skärmar med det grafiska gränssnittet av sitt Spotifykonto. Därmed gjorde de sin lyssningshistorik och sitt sätt att hantera spellistor tillgängligt. Dessa visualiseringar kan förstås som någorlunda säkra representationer för de intervjuades musikintressen och -aktiviteter. Dessutom är deltagarna mer eller mindre engagerade i att *kurera* sin lyssning genom skapande och organisering av spellistor utifrån en rad av kriterier. Några av kriterierna hänger ihop med hur

användaren skapar en översikt gällande favoritgenrer, -grupper, -artister, och -sånger. Andra kriterier relaterar till strategier för att strukturera ny musik för framtida behandling och värdering. Hur som helst är flera av kriterierna riktade mot användaren själv, och vem användaren vill vara, likväl som vad hon vill göra och erfara i olika situationer. Olika spellistor berättar historier om hur de intervjuade delat livet med andra, deras vardagsaktiviteter och stämningar, deras yrke, deras framtida drömmar, liksom hur och som vem de vill presentera sig för andra.

Dessutom visar materialet spretiga spellistor som innehåller musik i en vid flora av genrer och stilar. Lyssnarnas tillblivelse, eller den musikaliska formeringen av det egna självet, tar sig i vissa fall mer explicita uttryck, som exempelvis genom skapande och hantering av egna offentliga spellistor. I andra fall sker denna tillblivelseprocess på ett mer undanskymt sätt, som i den vardagsnära användningen av Spotify kan handla om att acceptera att lägga till föreslagna och relaterade artister, eller att läsa om artisters diskografier eller om upp- och nedgångarna i deras karriär. Oavsett graden av utåtriktad interaktion med Spotify kan strömningstjänsten sägas spela en betydande roll i lyssnarnas självbildande processer. Av intervjuerna framgår exempelvis hur en användare konstruerar sin identitet som välinformerad musikexpert genom att lyssna igenom och kartlägga en stor mängd artister i en specifik genre (Högstadieläroaren), Modeinfluncern skapar en känsla av tillhörighet och en gemensam historia bland barndomsvänner genom en gemensam spellista med Disney-låtar till festen, och den unga musikartisten använder Spotify som ett nätverk för att bygga en *fanbase*, och sprida sin musik och för att marknadsföra sig själv som artist.

Samtliga intervjuade befinner sig i olika slags bildningsprocesser som innefattar tillhörighet såväl som självformering. Samtidigt visar de intervjuade på olika sätt att förhålla sig till Spotify och dess innehåll. Medan många uppskattar hur Spotify griper in och rekommenderar för lyssnaren hittills okänd musik, upplever sig andra irriterade och missförstådda som musiklyssnare. Dessutom upplever vissa av deltagarna de ”offentliga” (*public*) och ”delade” (*shared*) funktionerna hos Spotify som rena tillgångar, medan

andra ser sitt musiklyssnande som en personlig aktivitet som inte behöver delas med andra.

Bildning i mötet med musik och Spotify som konstverk

I analysen av intervjumaterialet framkommer att Spotify framförallt ses som en förmedlare av musik i sig, såväl som att musiken som förmedlas har olika syften i olika sammanhang, vilket visats ovan. Det finns ett fåtal uttalanden som vittnar om starka musikupplevelser (jfr Gabrielsson, 2011). Att de är få innebär dock inte, att de inte existerar alls. Spotify erbjuder en rad olika funktioner och applikationer som bidrar till att användaren kan komma i ett tillstånd av ett *varande*. I det följande belyses informanternas dagliga erfarenheter av Spotify, liknade vid ett galleri där musik som konst ställs ut. Musikalisk bildning liknas vid ett flanerande i gallerier där möten med konstverk bidrar till självformering.

Spotify som galleri

När det gäller förhållandet till musik som konstverk vittnar analysen om ett spänningsfält mellan ägande och orientering. Den grupp bland de intervjuade som håller ägande av musik högt kan sägas bestå av de äldre, liksom de mest musikaliskt initierade. I de sammanhang denna grupp refererar till Spotify, är det som en tjänst i vilken de orienterar sig musikaliskt. När de hittat vad de sökt, kan de införskaffa musiken i form av en skiva eller digital version till sin hårddisk. Bildligt talat kan det sägas att användaren går till galleriet för att se sig om efter konst att ”köpa in”. I det andra fallet handlar det om att gå till galleriet för att erbjuda sig själv estetiska erfarenheter i stunden, vilka eventuellt kan återvändas till så länge som ”utställningen” är kvar.

Det visar sig också att användarna antingen uppför egna gallerier, eller nyttjar gallerier organiserade av galleriägare. De privata gallerierna utgörs av spellistor baserade på tidigare lyssningar, medvetna sökningar eller utvalda lyssningsförslag från andra Spotifyanvändare. Å andra sidan existerar även gallerier skapade av kommersiella företag, vilka ger förslag som kontinu-

erligt genereras och erbjuds av musiktjänsten. Dessa kommersiella gallerier skapar även utställningar med hjälp av algoritmer, där nya artister dyker upp samt även nya versioner och tolkningar av redan kända verk.

Besök i galleriet kan också motiveras av en vilja att ändra sin historia eller utforska en möjlig musikhistorisk horisont. Exempel på detta är deltagare i studien som av en eller annan anledning inte haft tillgång till en viss typ av musik tidigare i sitt liv, t.ex. att det inte var tillåtet att lyssna på olika artister i metalgenren i det religiösa sammanhang som informanten växte upp i. Spotify som galleri öppnar här upp för möjligheten att återta det som inte tidigare varit givet genom att erbjuda och rekommendera sådana genrer för lyssnaren. Med andra ord innebär Spotify en möjlighet att bli den man skulle vilja vara.

Förutom andras och egna spellistor kan också album förstås som konstverk. Vissa användare understryker vikten av att lyssna på ett helt album från början till slut, eftersom det är så artisten tänkt sig att lyssnaren skall erfara musiken. Det ses som viktigt att ta del av hela albumet som ett konstverk i sig. Dessa användare skapar också rum för albumlyssning, utan störande avbrott, och med god ljudkvalitet. Album hittas oftast genom att användaren utgår från en särskild artist och för att därefter hitta artistens olika album vilka då sparas för att vara möjliga att återvända till. På så sätt skapas ett galleri, som kan ses som ett tillfälligt ägande av musiken. Andra beskyller Spotify för att ha förstört albumlyssnandet. Kritiken går in på att album blir snuttifierade genom att enskilda låtar lyssnas på i annan ordning än den som producent och artist har avsett. En möjlig relation till Spotify som galleri är att galleriet kan fungera som en dekorativ fond – för bakgrundslyssning. Metaforiskt handlar det om att t.ex. hålla sin femtioårsfest i ett galleri, funktionen är viktig, men inte i fokus. Tavlorna i galleriet fyller en viktig funktion men de är inte i centrum för festligheterna. På samma sätt är det med musiken som Spotify tillhandahåller, den fyller en viktig funktion men är inte central för upplevelsen.

Spotify som ett konstverk i sig självt

En annan relation till Spotify och konst som fenomen är att gränssnittet kan förstås som ett konstverk i sig självt. Någon av de intervjuade uttrycker att användandet gränsar till något andligt. Spotify erbjuder något bortom det vanliga, något som öppnar upp den musikaliska världen (Konsulten). Att Spotify-spelaren börjar spela upp en låt så snart användaren tryckt på *play* ger en känsla av ”magi”. Erbjudandet av att upptäcka helt ny musik och att få återupptäcka det som glömts bort upplevs som helt fantastiskt (Kaféägaren). Även om de flesta referenserna till strömningstjänsten relaterar till vardagliga företeelser och något man vant sig vid och som bara skall finnas där, framträder en dimension vilken bara konstverk har såsom Heidegger beskriver det (Heidegger, 1960). Konstverket har en potential att kasta människan ut i det okända likväl som det kan bidra till att ändra historien för den enskilde såväl som för kollektivet. Detta åstadkommer Spotify. Genom ”autogenererade” förslag kastas människan tillbaka till sina tidigare gjorda erfarenheter och sammanhang; personliga historiska tillfällen återupptäcks. Ny musik kan även upptäckas och få en avgörande betydelse för användarens kommande historieskrivning av sig själv och sitt liv. Dimensionen av konst återfinns i ännu en typ av utsagor från informanterna, nämligen för att stänga ute det ordinära och bli inslängd i ett tillstånd som kan förstås som ett *varande*. Den unga artisten lyssnar på musik via *ear-plugs* vilket gör att hela hennes ”kropp fylls med musik”, lektorn lyssnar på musik på en sådan volym att han ”dränks i musik”. Musiken kan även upplevas som en ”intensiv avslappning” eller något som inte går att fly ifrån – att bli helt ”fångad i musiken”. Sådana upplevelser kan förstås som att bli inkastad i ett *varande*. Detta tillstånd är alltså möjligt att uppnå tack vare strömningstjänstens utformning, där musik nås i vitt skilda situationer och tillfällen, även när användaren är omgiven av andra eller annat.

Spotify som självformering

Till sist visar resultatet på möjligheter till *självformering* – att *vara* och *bli sig själv* i relationen med Spotify. Bland musiker som

använder Spotify kan det röra sig om att sprida sin musik till andra för att få feedback, dels genom att få information om hur många som lyssnar på musiken och inom vilket geografiskt område det sker, liksom i form av mer konkret feedback via olika sociala medier. Sådana processer är viktiga i en artists *självformering*, utvecklandet och skapandet av sig själv. Andra perspektiv på att *bli sig själv* handlar om återkommande lyssning på egna, andras eller gemensamt skapade spellistor. ”Jag är en som lyssnar på norsk hårdrock...” som en deltagare uttrycker sig. Det kan handla om att skapa musikaliska rum, eller gallerier, som vi redan berört ovan, där historia, nutid och framtid vävs samman. Dessa processer kan vara privata såväl som delade och sociala, det kan innebära att ensidigt lyssna på en smal genre, eller ett enda album, eller att lyssna pluralistiskt, och forma sig själv som en bred lyssnare, öppen för det mesta. Det som visat sig i materialet, presenterat inledningsvis, är att *självformering* kräver musikalisk såväl som digital användarkompetens. Annars finns risk att Spotify konserverar en bildningsresa och att användaren blir profilerad t.ex. som en ”Moms on Spotify”. Samtidigt utvecklas dessa kompetenser i det självformerande arbetet. Med andra ord medierar Spotify inte bara musik. Spotify ger även möjligheter till tänkande, lärande och blivande, företeelser vilka Heidegger skulle kalla ”en ny början” (se kapitel 2).

Avslutande tankar – bildningens spänningsfält

I kapitlet har vi behandlat flera olika aspekter av interaktionen människa-musik-teknik och visat att musikalisk bildning, i mötet mellan människa och Spotify, kan studeras och förstås som ett sätt att vara. Ett spänningsfält framträder, där flera motstående parvisa poler bidrar till förutsättningar för bildning. Vi nämnde inledningsvis metaforen charterresenären i jämförelse med tågloffaren. Charterresenären tar vad den får, eftersom den har en färdig ”bild” av vad resan resulterar i och resans eventuella bidrag till utveckling och konsekvenser för resenären. Reseföretaget ser till att skapa och tillfredsställa de behov resenären tror sig ha. Charterresenären kan tillåta sig vara mer tillbakalutad och ta emot

och internalisera de ”kanoniserade” eller allmänt sanktionerade musikaliska erbjudanden och upptäckter som resan förmedlar. Denna resenär är inte i något större behov av förkunskaper eller verktyg för att hantera resan eller de platser som besöks. Tåg-luffaren däremot kastar sig ut i det okända, söker och skapar kontinuerligt mening i sitt umgänge med världen. Denna resenär upptäcker att resan kan erbjuda utveckling av olika slag och får nya bilder av vad livet kan erbjuda och vad det kräver av resenären i form av förmågor och utrustning. Varje plats som tåg-luffaren besöker erbjuder en potential att åka till ett nytt, sedan tidigare planerat, resmål. Reseföretag anlitas inte annat än för att fylla funktioner på tåg-luffarens föränderliga resa och för att öppna upp för nya äventyr.

Att *vara med* Spotify handlar alltså i stora drag om att balansera det som erbjuds och att medvetet använda tjänsten för att skapa sin egen musikaliska värld. Det handlar om att balansera mellan att tillägna sig en repertoar som liknar den som andra i liknande situation erbjudits och att kontinuerligt skapa egna meningsfulla musikupplevelser, som hittas först efter ett aktivt sökande. Dessutom innefattar balansgången att, å den ena sidan, ha musik som en bakgrund i sitt vardagliga liv eller att, å den andra, aktivt förhålla sig till musik såväl i vardag som i yrkes- och skolliv. Musikalisk såväl som digital kompetens visar sig ha betydelse för hur avvägningen mellan dessa sidor tar sig uttryck. I alla dimensioner av att *vara med* strömmad musik, som tagits upp i detta kapitel, tillskrivs Spotify olika roller: en mediator av musik, en aktör att aktivt interagera med, en konstutställning eller rent av konstverk i sig. Utifrån fynden i den studie som presenterats i detta kapitel har idéer till vidare studier fötts. I följande kapitel går vi bl.a. in på vikten av olika kompetenser, musikaliska såväl som digitala, hur lärare använder Spotify i musikklassrummet, samt hur kvinnor skapar rum för sig själva i relation till Spotify.

Frågor

- Hur skulle du vilja beskriva rollförhållandena i din användning av Spotify? Ser du dig som charterresenär eller tåguffare – och vilken roll intar Spotify?
- Hur ser maktrelationen mellan dig och Spotify ut när det gäller påverkan av och kontroll över musikaliska val, upplevelser och självbilder?
- I vilka avseenden bidrar Spotify till dina egna upplevelser av meningsfullhet och utveckling?

Referenser

- Arendt, H. (1958). *The Human Condition*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Burman, A. (2018). *Kultiverandet av det mänskliga. Essäer om liberal education, bildning och tänkande*. Göteborg: Daidalos.
- Ferm Almqvist, C. (2020). Thinking, being, teaching, and learning with Spotify – aspects of existential and essential musical *Bildung* through listening in the classroom. *Journal of Music Education and Technology*, 12(3), 279–296.
- Flick, U. (2014). *An introduction to qualitative research*. (5. uppl.) London: SAGE.
- Gabrielsson, A. (2011). *Strong experiences with music: music is much more than just music*. (English ed.) Oxford: Oxford University Press.
- Gadamer, H-G. (2006). Artworks in Word and Image ‘So True, So Full of Being!’ (Goethe). *Theory, Culture & Society*, 23(1), 57–83.
- Heidegger, M. (1960). *Der Ursprung des Kunstwerkes*. Stuttgart: Reclam.
- Heidegger, M. (1962). *Being and time*. (J. Macquarrie & E. Robinson, övers.). New York: Harper & Row.
- Heidegger, M. (1976). *What is Called Thinking*. (J. Glenn Gray, övers.). New York: Harper Perennial.
- Heidegger, M. (1977). *The question concerning technology, and other essays*. (W. Lovitt, övers.). New York: Harper & Row.
- Heidegger, M. (2002). *Off the beaten track*. New York: Cambridge University Press. (Originaltitel: Holzwege. red. och övers.: J. Young, & K. Haynes.).
- Kozinets, R. V. (2002). The Field behind the Screen: Using Netnography for Marketing Research in Online Communities. *Journal of Marketing Research*, 39(1), 61–72.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

- Leijonhufvud, S., & Ferm Thorgersen, C. (2015). Music as Art – Art as Being – Being as Music: A philosophical investigation of how Music Education can embrace the Work of Art based on Heidegger's thinking. I F. Pio, & Ø. Varkøy (red.), *Philosophy of Music Education Challenged: Heideggerian Inspirations: Music, Education and Personal Development* (s. 113–128). Dordrecht: Springer.
- Nielsen, F. V. (1998). *Almen musikdidaktik*. (2., rev. och bearb. uppl.) Köpenhamn: Akademisk forl.
- Pio, F., & Varkøy, Ø. (red.). (2015). *Philosophy of Music Education Challenged: Heideggerian Inspirations: Music, Education and Personal Development*. Dordrecht: Springer.
- Postill, J., & Pink, S. (2012). Social media ethnography: the digital researcher in a messy web. *Media International Australia*, 145(1), 123–134.
- van Manen, M. (1990). *Researching lived experience: human science for an action sensitive pedagogy*. London: State University of New York Press.
- Varkøy, Ø. (2017). *Musikk – dannelse og eksistens*. Cappelen Damm akademisk.